

ENRIC VALOR, EL VALOR DE LES PARAULES.
ESCRITOR DE L'ANY DE L'ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
Verònica Cantó Doménech
Acadèmia Valenciana de la Llengua

Vull començar aquest article expressant el meu sincer agraïment a la Universitat d'Alacant, en especial al seu Departament de Filologia Catalana, per l'organització del Simposi Valor que, a més de configurar un espai de recerca —com és inherent a la institució universitària—, va propiciar un acostament a la figura de Valor i a la seua contribució literària i lingüística de la mà d'experts en l'obra valoriana, tots ells de primera fila.

Aquell Simposi memorable i emblemàtic, que va tenir lloc del 4 a al 6 de novembre de 2011, també va esdevenir un homenatge excel·lent a tot un senyor escriptor. I em vaig sentir, per això, molt honorada per haver estat convidada a participar-hi en l'any, o millor dit en els dos anys llargs, en què confesse la meua afecció i vinculació al *valorisme* o al *valorianisme* —tant s'hi val. Uns mots que no figuren en cap dels diccionaris de referència de la nostra llengua, però en el cas que els haguérem de definir serien paraules amb un bon grapat d'accepcions, això sí, totes elles amb el denominador comú de l'admiració i el respecte a la tasca desenvolupada pel mestre Enric Valor.

Sens dubte, el Simposi va ser la millor cloenda per a l'any valorià per excel·lència. I és que el 2011 ha estat un any ben intens, ha estat l'any de celebració, amb majúscules, del centenari del naixement del castallut més universal, Enric Valor i Vives, un personatge polièdric en la forma i polifacètic en el contingut. Un any en què ens hem aplegat institucions i entitats, amb voluntat ferma i explícita de col·laboració, per a expressar públicament l'admiració i el respecte a tot un homenot de les lletres valencianes. I també, cal dir-ho, per reconèixer la valuosa aportació de l'escriptor i lingüista Enric Valor a la recuperació de la nostra llengua i de la nostra cultura, des del triple vessant de rondallista, novel·lista i lingüista. Un llegat, el de Valor, que al meu parer solament s'entén des de la perspectiva de l'estima per la gent, i la passió per la terra i per l'idioma. Una estima que traspua en cadascun dels mots que ens salva de l'oblit; en

un corpus de rondalles, que no sols ens ofereix excel·lentment literaturitzades, sinó que, a més, ens incorporen a un món meravellós i alhora proper. Unes històries farcides de personatges meravellosos i extraordinaris, amb una narració arreplegada de la tradició oral més genuïna i ancestral valenciana, adobada del bagatge cultural, lexicogràfic i lingüístic de l'escriptor. Una passió que es tradueix en una obra narrativa colpidora; que es reflecteix en l'ingent esforç gramatical i lexicogràfic per dignificar la llengua pròpia; tot això amerat del compromís ferm amb el poble valencià que va manifestar al llarg de la seua trajectòria vital.

Diu el professor Vicent Brotons (2010) que «Enric Valor va nàixer de les paraules i per a les paraules: amb l'ansia lectora, amb la passió de contar, amb l'afany ordenador i normatiu, amb la voluntat d'inventariar el mots, explicar-nos-els, salvar-nos-els». I aquesta definició, que em sembla magnífica, esdevé un marc idoni no solament per al títol d'aquesta aportació —«Enric Valor, el valor de les paraules»—, sinó també per al lema amb què l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha homenatjat un dels escriptors valencians més rellevants del segle XX, amb una solidesa intel·lectual indiscutible.

Parlar de Valor significa referir-nos a un escriptor que com a rondallista va recopilar i literaturitzar un corpus de trenta-sis rondalles de gran valor folklòric i narratiu, que esdevenen la nostra memòria oral, col·lectiva, on va crear un món literari propi amb la triple finalitat de dotar-les de contingut valencià, de descriure els nostres paisatges, i de fer servir un llenguatge planer, popular, però correcte i de gran riquesa lèxica, amb la intenció de convertir-les en veritables peces literàries. Una producció rondallística que mitifica els nostres referents naturals i crea una geografia pròpia i fantàstica amb noms tan suggeridors com ara el Regne de la Terra Blanca o el Reialme de Bucària, i que ens dota, especialment als pobles meridionals valencians, d'una tradició oral ancestral i viva.

Torne a citar l'amic Vicent Brotons quan, en la conferència que precedia la inauguració de l'exposició *Enric Valor, el valor de les paraules* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el passat 23 de novembre del 2010, a l'Aula Magna de la Universitat de València deia:

Les rondalles de Valor —recollides en els seus arguments mínims (o com bé deia l'escriptor, «amb la pell i els ossos») en diversos pobles situats entre la Vall d'Albaida i l'Alacantí— foren fixades per escrit mitjançant un extraordinari exercici d'elaboració narrativa, llenguatge genuí profundament arrelat alhora que intencionadament culte i normatiu; descripcions i localitzacions ben definides i nacionalitzadores, i àmplia elaboració a cavall entre els sabers erudits i populars. Segurament com només Enric Valor ho hagués pogut fer.

Les *Rondalles Valencianes*, en definitiva, són una fabulosa obra literària feta amb la sàvia i subtil arquitectura nascuda de la barreja entre materials nobles i materials humils. Foren concebudes per a lectors i lectores cultes, sòlidament lletrats. I en el darrer quart de segle, gràcies a la repatrimonialització col·lectiva promoguda especialment des de l'escola mitjançant adaptacions a totes les edats, contantes, jornades d'animació lectora, festes, obres de teatre, adaptacions a les noves tecnologies, etc. han retornat a alimentar l'imaginari col·lectiu del nostre poble.

I també és de remarcar el que diu el professor Joan Borja sobre la rondallística valoriana:

Resulta indiscutible: Enric Valor s'ha erigit en un referent ineludible de l'etnopoètica valenciana. Tanmateix les trenta-sis *Rondalles valencianes* de Valor tenen un interès que va molt més enllà d'una pura fixació del patrimoni oral o el simple testimoni folklòric. Perquè l'escriptor de Castalla no és ni se sent un *folklorista* [...] En Enric Valor l'interès de les rondalles se centra principalment en la potencialitat literària: com a matèria primera d'un projecte personal en què l'arquitectura argumental dels relats populars aporta un pretext (una base suggeridora i consistent) per a fer progressar i desenvolupar l'instint narrador. I això, d'acord amb unes estratègies discursives que faran, de les *Rondalles valencianes*, una obra original sense equivalències fàcilment recognoscibles en la literatura europea contemporània. [...]

Comptat i debatut, Valor basteix en les *Rondalles* un personal discurs literari que, informat per l'oralitat, concilia la vivor de la conversa espontània, una rica paleta de colors dialectals i la contenció —l'ordre, la sistematicitat, el rigor; la disciplina, la correcció, la dignitat— de la llengua normativa que ell mateix va contribuir a fixar (BORJA: 2010, 48 i 58).

Afortunadament per a tots nosaltres, Enric Valor, que posseïa una cultura oral sòlida, una memòria privilegiada i un domini excel·lent del llenguatge, va seguir el consell de Manuel Sanchis Guarner que li va

suggerir escriure les narracions orals que de menut escoltava a Castalla «per a trencar la mà, mentre passa el mal oratge».

Continuem parlant d'Enric Valor, ara com a creador literari, com a novel·lista. I tots els investigadors coincideixen a destacar la seua important aportació a les nostres lletres sobretot, i especialment, pel que la seua obra literària suposa de recuperació històrica per als valencians.

Diu Vicent Escrivà (2010, 96-97) que «la seua aportació a les nostres lletres és, senzillament, impressionant a més d'imprescindible. Per a la societat valenciana actual Enric Valor es va constituir literalment, i sense cap mena d'exageracions, en tota la nostra tradició novel·lística. Sense la seua gran obra vessada en el Cicle de Cassana, els valencians actuals perdríem tot un segle XIX i, és clar, quatre dècades inicials del proppassat segle XX. [...] És per això que sempre situarem Enric Valor entre els grans fabuladors històrics com Víctor Català i Narcís Oller. I al costat dels seus quasi coetanis Llorenç Villalonga i Mercè Rodoreda». No cal cap comentari a unes paraules expressades amb tanta contundència.

Per la seua part, el professor Jordi Colomina i Castanyer (1999), en l'acte de la concessió del Doctor Honoris Causa per la Universitat d'Alacant el 5 de novembre del 1999, afirmava que «tota l'obra de Valor, narrador per vocació i gramàtic i lexicògraf per convicció cívica, per davall de la seua aparent diversitat, té un eix bàsic evidentíssim: el compromís amb el poble valencià a través de la paraula.» I destacava el fet que Enric Valor havia sabut crear un univers narratiu propi d'abast global, bastit sobre una riquesa lèxica, un tresor lèxic i fraseològic recuperat per Valor per als valencians de totes les generacions.

Finalment, el professor Robert Fuster (1999) en l'acte de concessió del Doctorat Honoris Causa per part de la Universitat Politècnica de València, el 22 de desembre del 1999, es referia a l'obra literària d'Enric Valor com «l'única tradició viable i moderna que ens omple un buit de segles», i concloïa afirmant que «Enric Valor és el nostre millor novel·lista. Si amb les seues rondalles ens ha recuperat definitivament la tradició popular, amb el Cicle de Cassana ha fixat la nostra memòria col·lectiva del passat més recent. És un profund coneixedor del nostre idioma valencià, que —convençut com està que el dels valencians és el

més bell català del món— s'ha entestat a no permetre'ns que el degradem, que el contaminem, que el perdem».

També Enric Valor ha estat un estudiós de la nostra llengua, fonamentalment com a gramàtic i lexicògraf, i s'ha de dir que fruit de la seua passió per ensenyar, en obres com *Millorem el llenguatge* o *La flexió verbal*, ha sabut combinar el rigor i la precisió amb la claredat expositiva; ha estat un incansable servidor de la llengua; ha posat a l'abast dels valencians els seus coneixements lingüístics; i ha recuperat paraules i expressions del valencià popular elevant-les a categoria literària i integrant-les en el conjunt del lèxic del nostre àmbit lingüístic. Això sí, cal entendre la seua preocupació per dominar la llengua com un pas necessari per a satisfer la seua gran passió: la creació literària.

En la concessió del Doctor Honoris Causa per part de la Universitat Jaume I de Castelló, el 26 de febrer de 1999, el professor Vicent Salvador (1999) afirmava que «les virtuts més vistents de la reflexió lingüística de Valor són segurament, com en la seua pràctica de l'escriptura, la precisió i l'equilibri. L'afany de precisió el mena al matís, a la distinció subtil i aclaridora, a la netedat de perfils. El sentit de l'equilibri el fa conciliar la dimensió més unitària i disciplinadament normativa —fabriana, en última instància— amb un olfacte de caçador i excursionista, atent a les espècies més vives de la variació dialectal». I en la seua conclusió remarcava el fet que «sempre, al capdamunt de les reflexions gramaticals de Valor, hi trobarem una concepció funcional de la llengua en la societat, una il·lusió i un compromís, una teleologia realista del seu escorcoll filològic», i posa com a paradigma de totes aquestes virtuts l'obra *Millorem el llenguatge*.

L'altra contribució valoriana a la lingüística és, sens dubte, *La flexió verbal*, un veritable bestseller, un dels llibres valencians més venuts i que més influència ha tingut en l'establiment i la consolidació de la llengua formal dels valencians. Un llibre, segons el professor Manuel Pérez Saldanya, útil, de maneig fàcil, amb una orientació pràctica i necessari en el moment en què es va publicar. Una obra amb l'objectiu d'establir les formes de referència aptes per a la llengua formal, limitar tant com fóra possible la variació formal; donar com a opcions úniques les variants del valencià general avalades per la llengua clàssica; i prioritzar les variants de

la llengua clàssica que es mantenen en els altres parlars, tot considerant com a secundàries (o no acceptant-les) les variants modernes no convergents.

Pel que fa a l'herència lexicogràfica, el professor Emili Casanova (2010, 168) afirma que «Enric Valor ha estat l'autor que ha posat en el centre de la llengua, que ha elevat a la llengua literària, les creacions lèxiques i fraseològiques més característiques dels valencians», i el defineix com una «mina lèxica sense fons». Algunes de les seues aportacions lèxiques són vertaderes troballes: *abrasit, arborcer, aüssar, borrelló, bracillada, brumerol, emponnar, esllavasar, espenjollar, fregitori, arropir, basquet, enforfoguir, estall, garsar, hedra, recialla, taboll, tendur...*

I finalitze l'apartat dedicat a la lingüística valoriana amb una cita del professor Josep Martines, publicada enguany en el suplement «Arte y Letras» del diari *Información* d'Alacant, on afirma que «Valor va percebre la necessitat d'un model estàndard comú per a tot el nostre domini lingüístic, fidel a la tradició clàssica i, alhora, respectuós amb les particularitats de cada territori. Enric Valor va teixir un model que ha amerat el valencià contemporani. Tenim en l'obra valoriana sencera, la lingüística i la literària, una llengua alçada damunt els fonaments de la parla popular genuïna i la tradició dels grans clàssics».

No comentaré ara i ací, per no allargar innecessàriament l'article, l'activitat d'Enric Valor com a principal divulgador de les Normes de Castelló a Alacant durant el període republicà; les seues col·laboracions periodístiques en la premsa valenciana mitjançant els seus escrits de caire polític i nacionalista, o a través dels cursos de llengua en diaris com ara *Jornada* o *Levante*. O la seua participació en el Grup Torre; la impartició de cursos de llengua en Lo Rat Penat impulsats per Carles Salvador; la seua participació en *Gorg*; i el seu treball com a corrector, traductor, i també autor de materials didàctics. En fi: una intensa, dilatada i prolífica tasca a favor de la difusió i la promoció de l'ús del valencià.

Abans de cloure la intervenció —això sí—, em permetran que faça un recorregut per les principals iniciatives sobre les quals s'ha bastit l'homenatge que, al llarg d'aquest 2011, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha tributat a Enric Valor com a Escriptor de l'Any 2010.

En primer lloc, l'exposició *Enric Valor. El valor de les paraules*, que es va inaugurar el 23 de novembre del 2010, a la Sala Thesaurus de la Universitat de València, al carrer de la Nau, i on va romandre fins al 23 de gener del 2011. Tot seguit es traslladà a Alacant, a la Sala d'Exposicions de la CAM on estigué des del 28 de gener fins al 27 de març del 2011. Aquesta exposició, de la qual vaig ser comissària juntament amb Vicent Brotons Rico i Òscar Pérez Silvestre, s'estructurava al voltant de cinc itineraris (el valor personal, el valor rondallista, el valor novel·lista, el valor lingüista i el valor de valor) que ens permetien un recorregut per la vida i l'obra del *mestre*. Una exposició que en el conjunt de les dues seus va ser visitada per aproximadament 10.000 persones en total, amb especial atenció a les visites escolars i la impartició d'un taller didàctic narratiu, dirigit als alumnes de Secundària i Batxillerat.

Amb l'objectiu de donar una major difusió a l'escriptor de Castalla i la seua obra, cal destacar que a partir d'aquesta exposició se'n va crear una altra en format transportable que ha recorregut un gran nombre de pobles de totes les comarques valencianes, ubicada en centres de cultura, biblioteques, centres educatius, etc., i acompanyada per l'obra de l'escriptor i la impartició d'una conferència a càrrec d'un expert. Aquesta exposició en format transportable ha traspassat les fronteres territorials valencianes i ha viatjat a Palma de Mallorca, Eivissa, Formentera i Tortosa, llocs on ha tingut una magnífica acollida.

Per aportar algunes dades, he de dir-los que l'exposició itinerant ha visitat 109 poblacions, i s'hi han impartat un total de 74 conferències, amb la distribució territorial següent: a les comarques del nord, 11; a les comarques centrals, 59; i a les comarques del sud, 36. O bé aquestes altres, referides a l'adquisició de bibliografia d'Enric Valor o sobre Enric Valor. I és que la biblioteca de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha passat de tenir 27 obres valorianes a 175 entre els anys 2010 i 2011.

Una altra de les iniciatives interessants és el que hem anomenat el projecte «Uns pobles de rondalla», amb l'objectiu de donar protagonisme a aquells municipis on es recolliren o bé que són protagonistes de les rondalles valorianes. He de dir que la resposta dels ajuntaments al quals se'ls va oferir participar en el projecte ha estat de col·laboració absoluta.

En el capítol de publicacions cal destacar el catàleg de l'exposició *Enric Valor. El valor de les paraules*, amb l'aportació intel·lectual de díhuit experts que en els seus estudis han actualitzat i aproximat el personatge i l'obra; i amb prop de cinquanta fitxes tècniques i bibliogràfiques redactades per persones representants de diferents àmbits: ensenyants, traductors, correctors, mestres, escriptors, editoprs, periodistes, juristes...

Igualment s'ha editat una unitat didàctica dirigida a alumnes d'Educació Secundària i Batxillerat; una auca i un còmic adreçat als més menuts; un documental sobre Valor en col·laboració amb Radiotelevisió Valenciana; i, finalment, l'obra titulada *Enric Valor. Estudi i compromís per la llengua*, un interessant estudi de Josep Daniel Climent dedicat a analitzar el conjunt d'activitats lingüístiques que va dur a terme l'escriptor de Castalla, a analitzar les seues obres publicades de caràcter gramatical i lexicogràfic, a revisar la seua aportació periodística i, finalment, a realitzar un exhaustiu recull bibliogràfic dels estudis, investigacions i articles divulgatius que s'han publicat sobre una de les figures cabdals de les lletres valencianes del segle XX.

Així mateix s'ha preparat l'edició d'un CD que contindrà l'obra periodística d'Enric Valor, que es trobava dispersa en diferents hemeroteques i institucions: una eina dissenyada per facilitar la recerca de l'investigador que podrà navegar pels escrits periodístics valorians amb un clic, amb tot l'avantatge que això significa a l'hora de veure els posicionaments de Valor respecte de conceptes culturals o lingüístics, o de qualsevol altra mena.

Finalment cal destacar les diferents col·laboracions institucionals entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i les universitats que van distingir el mestre Valor amb el títol de Doctor Honoris Causa. Unes col·laboracions amb uns resultats molt positius i satisfactoris quant a la difusió i projecció de l'escriptor en diferents àmbits.

Així, amb la de les Illes Balears es va programar un cicle de conferències i animacions lectores al llarg d'una setmana; amb la Universitat Politècnica de València s'ha col·laborat en l'Escola d'Estiu i en les Jornades de Sociolingüística d'Alcoi; amb la Universitat Jaume I s'ha celebrat el 20é aniversari de la universitat castellenca amb l'exposició ampliada. La Universitat de València va acollir l'exposició de gran

format; i, per últim, amb la Universitat d'Alacant s'ha col·laborat en la Universitat d'Estiu Rafael Altamira, en el projecte «Paisatges de Valor»; en la Biblioteca d'Autor de la Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives; i en el Simposi Valor, que ha proposat una aproximació a l'autor des de diferents perspectives.

En definitiva, i tal com hem pogut esbrinar, el senyor Valor va entrar un dia en la nostra vida per quedar-se, i així ha estat. I ens ha deixat un llegat cultural i lingüístic impressionant, una herència impagable, que és mereixedora del nostre respecte i la nostra admiració, i que ens compromet amb el mestre Valor, a qui hauríem de prendre com a model, com a referent, per a esdevindre deixebles del seu mestratge i del seu exemple generós i cívic, a fi de contribuir, com ell, a dignificar el nostre patrimoni lingüístic i cultural.

Gaudir de la seua obra, fer-ne partícips les generacions futures, amerar-se dels seus coneixements, és sens dubte un bon inici.

A tall de conclusió, i en paraules del mestre Enric Valor, «L'amor a la llengua primer, després l'amor a la narrativa. Tot això junt m'havia d'obligar a estudiar per a poder escriure bé i que la llengua sobrevisqués i no es perdés cap mot. Jo necessitava estudiar català per a continuar sent tan valencià com sóc i per a poder desenvolupar la meua professió o millor la meua passió vital. I tant de treballar m'ha donat satisfaccions. Des d'aqueix punt de vista em moriré tranquil. Quant dec als meus pares en la qüestió lingüística! I a Castalla! La nacionalitat és la llengua: això ho he mamat al meu poble».

BIBLIOGRAFIA

- BORJA I SANZ, Joan (2010): «L'obra rondallística: la literaturització dels relats tradicionals orals», en Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 48 i 58.
- BROTONS RICO, Vicent (2010): «El cavaller que estimava les paraules», conferència pronunciada el 23 de novembre del 2010 amb motiu de la inauguració de l'exposició *Enric Valor, el valor de les paraules* en la Universitat de València.

- CASANOVA HERRERO, Emili (2010): «La contribució d'Enric Valor a la lexicografia catalanovelenciana», en Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 168.
- COLOMINA I CASTANYER, Jordi (1999): *Laudatio pronunciada pel Dr. Jordi Colomina i Castanyer en el solemne acte d'investidura com a Doctor Honoris Causa per la Universitat d'Alacant del senyor Enric Valor i Vives. 5 de novembre de 1999*. Consultable en <http://www.ua.es/es/congresos/protocolo/eventos/honoris/valor99/laudatio.html> [data de consulta: 15 de desembre de 2011].
- ESCRIVÀ PEIRÓ, Vicent (2010): «La novel·lística d'Enric Valor: el *Cicle de Cassana*», en Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 96-97.
- FUSTER, Robert (1999): *Laudatio Enric Valor i Vives. Doctor Honoris Causa per la Universitat Politècnica de València. Investit el 22 de desembre de 1999*. Consultable en www.upv.es/rganizacion/onocce-upv/honoris-causa/enric-valor/laudatio-va.html [data de consulta: 15 de desembre de 2011].
- SALVADOR LIERN, Vicent (1999): «Laudatio», en *Solemne acte acadèmic amb motiu de la investidura com a doctor honoris causa del Sr. Enric Valor i Vives*, Castelló, Universitat Jaume I. Consultable en www.uji.es/bin/infoinst/actes/honoris/llibre/9.pdf [data de consulta: 15 de desembre de 2011].